

ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԲԵՎԵՌԱՑՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆ ԸՍՏ ԵԿԱՄՏԻ ՁԵՎԱԿՈՐՄԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐՆԵՐԻ

Բնակչության եկամուտների բաշխման անհավասարության գնահատման ամենատարածված և առավել հաճախ կիրառվող գործիքները հանդիսանում են անհավասարության ինդեքսները, որոնք լայնորեն օգտագործվում են սոցիալ-տնտեսական տարբեր հետազոտություններում: Այս ինդեքսները կիրառվում են ինչպես տարբեր երկրների միջև համեմատական վերլուծությունների, այնպես էլ կոնկրետ երկրի ներսում անհավասարության գնահատման ժամանակ:

Անհավասարության ինդեքսների տեսակները բազմազան են, սակայն եկամուտների բաշխման վրա եկամուտների ձևավորման աղբյուրներից յուրաքանչյուրի ազդեցության գնահատման տեսանկյունից առավել նպատակահարմար է Ջինիի գործակցի կիրառությունը: Վերջինս, ի տարբերություն անհավասարության մյուս ինդեքսների, հաշվի է առնում յուրաքանչյուր անհատի եկամտի մակարդակի շեղումը ոչ միայն միջին եկամտի մակարդակից, այլ նաև մյուս բոլոր անհատների եկամուտների մակարդակներից:

Ընդհանրացված Ջինի գործակցին ընդունված է ներկայացնել հետևյալ բանաձևով.

$$G = \frac{2}{\bar{y}n^2} \sum_{i=1}^n \left(r_i - \frac{n+1}{2} \right) y_i$$

որտեղ n -ը հասարակության անդամների կամ տնային տնտեսությունների քանակն է, y_i -ն՝ i -րդ անդամի (տնային տնտեսության) եկամուտն է, $\bar{y}$ -ը միջին եկամուտն է, r_i -ն i -րդ անդամի (տնային տնտեսության) կարգն է եկամուտների սանդղակում: Եկամուտների ամենացածր մակարդակ ունեցող անդամի (տնային տնտեսության) համար r_i -ն հավասար է 1, իսկ ամենաբարձրի համար՝ n :

Գործակցին ընդունում է 0-ից 1-ն ընկած արժեքները. Ջինի գործակցի 0 արժեքը համապատասխանում է բացարձակ հավասարությանը, իսկ 1 արժեքը՝ բացարձակ անհավասարությանը (առկա բոլոր եկամուտները կենտրոնացած են հասարակության որոշակի խմբի կամ որևէ անհատի ձեռքում)¹:

Թեև Ջինիի գործակցը բնակչության եկամուտների բաշխման անհավասարության գնահատման ամենատարածված ինդեքսն է, այնուամենայնիվ վերջինիս տրոհումն ըստ առանձին խմբերի ամբողջությամբ հնարավոր չէ: Այսինքն ամբողջ հասարակության համար հաշվարկված Ջինիի գործակցը հավասար չէ առանձնացված խմբերի Ջինիի գործակցների հանրագումարին²: Եթե փորձենք տրոհել Ջինիի գործակցին ըստ բնակչության առանձնացված խմբերի, ապա բացի միջխմբային և ներխմբային հավասարությունները բնութագրող անդամներից կունենանք նաև մնացորդային անդամ, որի իմաստն այդքան էլ ըմբռնելի չէ: Մինևույն ժամանակ, Ջինիի ինդեքսը լիովին տրոհելի է՝ տրոհումից առաջացած մնացորդը հավասար է 0-ի, երբ առանձնացված յուրաքանչյուր խմբում աղբյուրից հարուստ դասակարգումը չի խախտվում, այսինքն՝ դիտարկվող խմբում յուրաքանչյուր անհատի համապատասխան կարգը նույնն է ինչ եկամտի ընհանուր բաշխման մեջ³: Այսպիսով, Ջինիի գործակցը հնարավոր է տրոհել ըստ եկամտի

¹ Christine Jones, Ana Revenga and others “Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia”, Appendix A, The World Bank, October 2000, page 373.

² Jonathan Haughton, Shahidur R. Khandker “Handbook on Poverty and Inequality”, The World Bank, Washington, 2009, chapter 6, pages 104-106.

³ Lorenzo Giovanni Bellù, Paolo Liberati “Policy Impacts on Inequality: Decomposition of Income Inequality by Subgroups” Analytical tools, Module 052, page 4.

ձևավորման աղբյուրների և գնահատել յուրաքանչյուր աղբյուրի տեսակի ազդեցությունը եկամուտների բաշխման վրա:

Նշանակենք G_k^* -ով եկամտի k -րդ բաղադրիչի կոնցենտրացիայի գործակիցը.

$$G_k^* = \frac{2}{\bar{y}n^2} \sum_{i=1}^n \left(r_i - \frac{n+1}{2} \right) y_{k,i}$$

որտեղ $y_{k,i}$ -ն i -րդ անհատի եկամտի k բաղադրիչն է:

Ջինի գործակիցը նշված կոնցենտրացիայի գործակիցների կշռված գումարն է.

$$G = \sum_{k=1}^K \frac{\bar{y}_k}{\bar{y}} G_k^* = \sum_{k=1}^K S_k G_k^*$$

որտեղ S_k -ն k -րդ բաղադրիչի կշիռն է ամբողջ եկամտում: k -րդ բաղադրիչի տոկոսային մասնակցությունը եկամտային անհավասարության մեջ կներկայացվի հետևյալ կերպ.

$$P_k = S_k \frac{G_k^*}{G} \times 100\%$$

Անհավասարության ամբողջական ուսումնասիրության համար անհրաժեշտ է նաև իմանալ եկամտի յուրաքանչյուր տեսակի սահմանային մասնակցության չափը անհավասարության մեջ: Այլ կերպ ասած, որքանո՞վ անհավասարությունը կաճի եթե եկամտի k -րդ բաղադրիչն աճի x տոկոսով: Ջինիի գործակցի էլաստիկությունն ըստ S_k -ի ներկայացվում է ստորև բերված բանաձևով.

$$\epsilon_{G,S_k} = \frac{S_k (G_k^* - G)}{G}$$

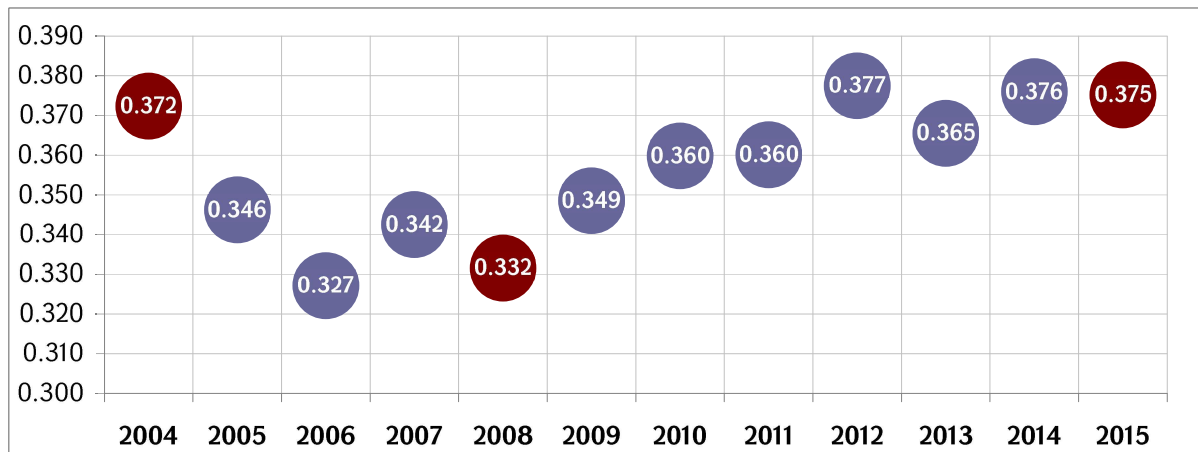
Այսպիսով, եթե k -րդ բաղադրիչի կոնցենտրացիայի գործակիցն ավելի մեծ է, քան Ջինիի ընդհանուր գործակիցը, ապա եկամտի k -րդ աղբյուրի աճը կհանգեցնի անհավասարության ավելացմանը: Համապատասխանաբար եթե k -րդ աղբյուրի կշիռն աճի 1 տոկոսով, անհավասարությունը կաճի ϵ_{G,S_k} տոկոսով¹:

ՀՀ բնակչության եկամուտների բաշխման անհավասարության մակարդակը 2004-2015 թվականների ընթացքում խիստ տատանողական բնույթ է կրել. 2004-2006 թվականներին անհավասարության մակարդակը կրճատման միտում է դրսևորել, իսկ 2009 թվականից ի վեր սկսել է աճել: Արդեն իսկ 2015 թվականին գրանցված անհավասարության 0.38 ցուցանիշը 0.05 կետով գերազանցում է 2006 թվականի ցուցանիշը, որն ամենացածրն է եղել դիտարկված տարիների ընթացքում:

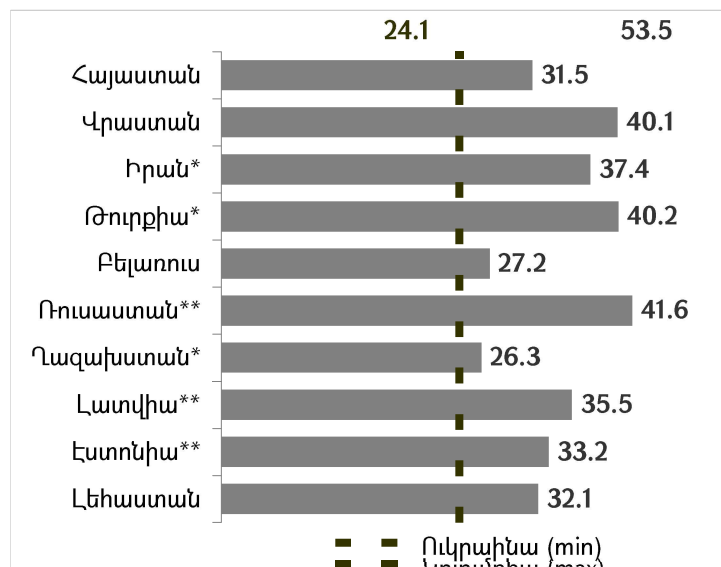
Հարկ է նշել, որ Ջինիի գործակիցը գնահատվել է ըստ SS մեկ չափահասի հաշվով եկամտի ցուցանիշի՝ հիմնվելով ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության կողմից 2004 թվականից հրապարակվող Տնային տնտեսությունների կենսամակարդակի ամբողջական հետազոտության (SSԿԱՀ) բազաների վրա (տե՛ս գծապատկեր 1):

Հայաստանում ամենահարուստ և ամենաաղքատ խավերի եկամուտների միջև տարբերությունը թեև վերջին տարիներին շարունակաբար ավելացել է, այնուամենայնիվ հարևան երկրների և Ռուսաստանի համեմատությամբ սոցիալական բևեռացվածությունը բավականին մեղմ է: Համաշխարհային բանկի գնահատականների համաձայն 2014 թվականին Հայաստանում Ջինիի գործակիցը կազմել է 31.5, այն պարագայում, երբ այս ցուցանիշը Վրաստանում 40.1 է եղել, Իրանում՝ 37.4, Թուրքիայում՝ 40.2, և Ռուսաստանում՝ 41.6 (տե՛ս գծապատկեր 2):

¹ Christine Jones, Ana Revenga and others “Making Transition Work for Everyone: Poverty and Inequality in Europe and Central Asia”, Appendix A, The World Bank, October 2000, pages 374-375.

Գծապատկեր 1. Ջինիի գործակցը 2004-2014 թվականներին ՀՀ-ում¹

Նշում՝ *2013թ., **2012թ.
Աղբյուր՝ Համաշխարհային բանկի տվյալների բազա

Գծապատկեր 2. Ջինիի գործակցը ընտրված երկրներում, 2014 թվական

2015 թվականին, ինչպես և նախորդող տարիներին, ՀՀ բնակչության ՏՏ մեկ շնչի հաշվով եկամուտների կառուցվածքում էական դերակատարում ունեն վարձու աշխատանքից ստացված եկամուտը՝ 52.1 տոկոս, և պետական տրանսֆերտները (թոշակներն ու նպաստները)՝ 16.7 տոկոս, հաջորդում են ինքնազբաղվածությունից ստացված եկամուտը (8.8 տոկոս) ու տրանսֆերտները (8.5 տոկոս): Ոչ դրամական եկամուտները կազմում են ընդամենը 5.3 տոկոսը (տե՛ս աղյուսակ 1):

Եկամուտների բաշխման անհավասարության մակարդակում եկամտի աղբյուրներից յուրաքանչյուրի մասնակցության գնահատման համար Ջինիի անհավասարության գործակցը տրոհենք ըստ եկամտի ձևավորման հիմնական աղբյուրների: Ստացված արդյունքների համաձայն (տե՛ս աղյուսակ 2) սոցիալական բևեռացվածության 92.6 տոկոսը պայմանավորված է եկամուտների 3 տեսակներով. 72.1 տոկոսը պայմանավորված է վարձու աշխատանքից ստացվող եկամտով, 10.3 տոկոսը՝ տրանսֆերտներով, 10.2 տոկոսը՝ ինքնազբաղվածությունից եկամտով: Եկամուտների մյուս տեսակների ունեցած դերը բնակչության եկամուտների բաշխման անհավասարության մեջ բավականին փոքր է:

¹ Գծապատկեր 1-ում, աղյուսակ 1-ում և 2-ում տվյալները հաշվարկվել են հեղինակի կողմից:

**Տնային տնտեսության մեկ շնչի հաշվով ամսական եկամտի կառուցվածքն
ըստ եկամտի ձևավորման աղբյուրների, տոկոս**

	2004	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Դրամական եկամուտներ	85.7	90.8	91.6	92.3	92.9	93.1	94.1	94.7
Եկամուտ վարձու աշխատանքից	41.6	49.0	48.6	48.9	48.7	48.0	47.9	52.1
Եկամուտ ինքնագրադավաժությունից	6.9	8.1	6.4	6.3	7.2	7.5	9.3	8.8
Եկամուտ գյուղմթերքի և կենդանիների վաճառքից	9.5	6.0	3.4	4.7	5.3	5.4	5.0	4.8
Եկամուտ սեփականությունից	0.1	0.1	0.1	0.4	0.3	0.4	0.4	0.2
Պետական թոշակներ և նպաստներ	11.6	16.5	17.1	17.5	17.1	16.6	15.8	16.7
Տրանսֆերտներ	11.6	16.5	11.4	11.1	10.0	10.5	11.6	8.5
Այլ եկամուտներ	5.2	2.0	4.6	3.4	4.3	4.7	4.1	3.6
Ոչ դրամական եկամուտներ	14.3	9.2	8.4	7.7	7.1	6.9	5.9	5.3
Ընդամենը	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Աղբյուր՝ ՀՀ ԱՎԾ

Ջինիի գործակցի տրոհումն ըստ եկամտի աղբյուրների, 2015 թվական

	Կշիռը ընդամենը եկամտի մեջ S_k	Կոնցենտրացիայի գործակից G_k^*	Բացարձակ մասնակցություն $S_k G_k^*$	Հարաբերական մասնակցություն P_k
Եկամուտ վարձու աշխատանքից	0.527	0.513	0.270	0.721
Եկամուտ ինքնագրադավաժությունից	0.090	0.425	0.038	0.102
Պետական թոշակներ և նպաստներ	0.161	0.041	0.007	0.017
Տրանսֆերտներ	0.083	0.469	0.039	0.103
Ոչ դրամական եկամուտներ	0.054	0.077	0.004	0.011
Այլ եկամուտներ	0.086	0.200	0.017	0.046
Ընդամենը	1.000	-	0.375	1.000

Եկամուտների բաշխման անհավասարության մակարդակի վրա պետական տրանսֆերտների և ոչ դրամական եկամուտների ազդեցությունը բացասական է, իսկ վարձու աշխատանքից և ինքնագրադավաժությունից եկամտի, տրանսֆերտների ազդեցությունը՝ դրական: Անհավասարության և եկամտի աղբյուրների միջև այսպիսի հարաբերակցության մասին է վկայում Ջինիի գործակցի էլաստիկությունն ըստ եկամտի առանձին աղբյուրների (տե՛ս աղյուսակ 3):

Ջինիի գործակցի էլաստիկությունն ըստ եկամտի աղբյուրների, 2015 թվական

	Էլաստիկության գործակից ϵ_{G, S_k}
Եկամուտ վարձու աշխատանքից	0.194
Եկամուտ ինքնագրադավաժությունից	0.012
Պետական թոշակներ և նպաստներ	-0.143
Տրանսֆերտներ	0.021
Ոչ դրամական եկամուտներ	-0.043
Այլ եկամուտներ	-0.040

Ընդ որում, ընդամենը եկամտում վարձու աշխատանքից եկամտի կշռի 1 տոկոսով աճը կհանգեցնի անհավասարության մակարդակի 0.19 տոկոս ավելացմանը, համապատասխանա-

բար պետական տրանսֆերտների 1 տոկոս աճը կհանգեցնի անհավասարության կրճատմանը 0.14 տոկոսով:

Այսպիսով, ՀՀ բնակչության շրջանում առկա սոցիալական բևեռացվածությունը մեծամասամբ պայմանավորված է վարձու աշխատանքից ստավող եկամտով: Իսկ անհավասարության մակարդակը մեղմելու լավագույն տարբերակը կարող են հանդիսանալ պետական տրանսֆերտները:

ՀՀ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԲԵՎԵՐԱՑՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄՆ ԸՍՏ ԵԿԱՄՏԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԱՐՔՅՈՒՐՆԵՐԻ

ԼԻԼԻԹ ԳԱՐԻԿԻ ԶԱԿՈԲՅԱՆ

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարան, ասպիրանտ

Համառոտագիր

Հայաստանում վերջին տարիներին նկատվող սոցիալական բևեռացվածության աճը պահանջում է եկամուտների բաշխման ավելի խորը ուսումնասիրություն: Հոդվածում ներկայացվել է Ջինիի գործակցի տրոհման միջոցով եկամուտների բաշխման վրա եկամուտների ձևավորման աղբյուրների ազդեցության գնահատման մեթոդաբանությունը և այն կիրառվել է ՀՀ բնակչության եկամուտների համար: Գնահատվել և վերլուծվել են անհավասարության մակարդակի վրա եկամուտների յուրաքանչյուր տեսակի ազդեցության բնույթը և չափը:

Բանալի բառեր. եկամուտների բաշխում, սոցիալական բևեռացվածություն, անհավասարության ինդեքսներ, Ջինիի գործակցի, Ջինիի գործակցի տրոհում, Ջինիի գործակցի էլաստիկություն, եկամուտների ձևավորման աղբյուրներ, կոնցենտրացիայի գործակցի:

ОЦЕНКА СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛЯРИЗАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ РА ПО ИСТОЧНИКАМ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДОВ

ЛИЛИТ ГАРИКОВНА АКОПЯН

аспирант Армянского государственного экономического университета

Аннотация

Рост социальной поляризации населения, наблюдаемый в последние годы в Армении, требует более глубокого изучения распределения доходов. В статье представлена методология оценки влияния источников формирования доходов на распределение доходов с помощью коэффициента Джини в разбивке. Даны оценка и произведен анализ характера и степени влияния каждого вида дохода на уровень неравенства.

Ключевые слова: *распределение доходов, социальная поляризация, индекс неравенства, коэффициент Джини, коэффициент Джини в разбивке, эластичность коэффициента Джини, источники формирования доходов, коэффициент концентрации.*

THE ASSESSMENT OF THE SOCIAL POLARIZATION OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF ARMENIA BY SOURCES OF INCOME

LILIT GARIK HAKOBYAN

Ph.D. Student, Armenian State University of Economics

Abstract

The growth of social polarization of the population observed in recent years in Armenia requires a deeper study of the income distribution. The article presents a methodology for assessing the impact of sources of income on income distribution using the Gini coefficient in the breakdown. The assessment and the analysis of the nature and the extent of the impact of each type of income on the level of inequality have been carried out.

Keywords: *Income distribution, social polarization, inequality index, Gini coefficient, Gini coefficient in the breakdown, the elasticity of the Gini coefficient, sources of income, the concentration coefficient*